

רמב"ן על התורה

Selected Pieces from the Ramban's Commentary on the Torah

מלוקט ע"פ קונטרס של הרה"ג ירחמיאל פרייד

פרק	פסוק	ענין
יט	ט	עיקר אמנות כלל ישראל משראו בעיניהם ממש את מש"ר מדבר עם ה'. וזה יסוד האמונה בכל הנביאים הבאים אחריו
כ	ב ד"ה אנכי	מצו"ע של אנכי ה', להאמין בו וביכולתו, וטעם שמוזכרת יציאת מצרים מצרים עם זה
	ב ד"ה מבית	מצות קבלת מלכות שמים, והכלול בזה
	ב ד"ה ונאמר	כל יחיד נענש על עבירות עצמו ואינו ניצול ע"י הכלל
	ג ד"ה והנכון	דעת רבינו ש"לא יהיה לך" היא אזהרה מלהאמין באלהים אחרים
	ג ד"ה על פני	כל דבר ה' רואה, והנסתרות כנגלות אצלו
	ג ד"ה ולפי דעתי	טעם הזכרת קנאה בע"ז אצל כלל ישראל בלבד
	ג ד"ה וכאן	שלשה מיני עובדי ע"ז וטעמתם בעבודתם
	ה ד"ה והנכון	ענין פוקד עון אבות על בנים, ויתכן שזה רק בע"ז
	ו	מדת אהבת ה' ומסירות נפש למען ה'
	ז	כמו שמחוייבים לכבד את ה', כמו"כ מחוייבים לכבד את שמו
	ז ד"ה ואני אפרש	החילוק בין שתי דברות ראשונות ושמונה אחרונות
	ח ד"ה ויתכן	החילוק שבין "שמור" ו"זכור" ובין מצות ל"ת ומצו"ע, והטעם שעשה דוחה ל"ת
	ח ד"ה וכתב	המצוה של "זכור" לזכור שבת כל ימי השבוע, לקדש את יום השבת ועיקרי האמונה התלויים בה. הטעם למצות שכיתת בהמה, ועוד בעניני שבת (וע"פ פסוק יא)
	יב	טעם למצות כבוד אב ואם
	יג	ביאור כללי לכל עשרת הדברות, וענין ה' דברות כנגד ה' דברות
	טו	עוצם נוראות מעמד הר סיני
	טז	פלוגתת רמב"ן ורמב"ם בתרגום אונקלוס את הגילוי שבהר סיני
	יז	הכבוד שנתכבדו ישראל בין העמים, והיראה שנכנסה לתוך לבם של ישראל במעמד הר סיני. וכן הנסיון שנסה ה' אותנו מתוך גלוי השכינה שם

גור אריה להמהר"ל

Selected Pieces from the Maharal's Gur Aryeh

מלוקט ע"פ קונטרס של הרה"ג יהושע דוד הרטמן

פרק	אות (ע"פ הוצאת ממכון ירושלים)	ענין
יח	א, ט	המשמעות שהביאו לבואו של יתרו
	ה	הטעם שהוסיפו ליתרו אות וי"ו לכשתגייר
	ז	שלשה הסברים לכך שמשא שקול כנגד כל ישראל
	טו	ביאור בקשת יתרו "צא בגיני"
	יח	הטעם שנקרא משה רבנו "איש", ותיבת "איש" אינה באה ברבוי
	כג	יתרו הכיר בכל ע"ז בעולם, והשוות דבריו לדברי דוד
	כו	הטעם שהנהנה מסעודה שת"ח מוסבין בה, כאילו נהנה מזיו השכינה
	לא	מדוע דיין הדין דין אמת נחשב כאילו עוסק בתורה כל היום
	לב	מדוע דיין הדין דין אמת נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית
	מ, מא	ביאור מעלות הדיין של "אנשי אמת ושונא בצע"
יט	ו	לומר לבית יעקב בלשון רכה
	יב	מדוע משה נצטווה שלא יוסף ולא יגרע
	יח	השופר של הר סיני הוא מאילו של יצחק, והביאור
	כ	הוספת יום אחד מדעתו על משה, והביאור אסמתכתא
	כב	הצורך הכפית הר כגיגית, אע"פ שכבר אמרו "נעשה ונשמע"
כ	ג	שני הסברים מדוע עשרת הדברות נאמרו בדבור אחד
	ח	לימוד הסגוריא של שמה רבינו בנוגע לחטא העגל
	יא	הבן הוא ענף האב, ולכך כאשר אוהו במעשה אבותיו נענש של מעשי אבותיו
	יד	זכור ושמור בדבור אחד, ומדוע שני זה בולט יותר משאר השניים
	טז	ביאור מחלוקת ב"ה וב"ש לגבי זכירת שבת בימי החול
	כ	מדוע הכפלת המן ביום ששי נחשבת לתוספת ברכה
	כב	התורה מרפאה כל חולי
	כח	מדוע נאמר "אם" על כמה מצות שהן חובה
	כט	כחו של המזבח להאריך ימים, והטעם

5 Parsha Highlights for Further Discussion (cont.)

- **מי השילוח ח"א ד"ה אנכי**: Torah is unique from any other legal system in that Hashem has already considered all possibilities. Our job is to delve into Torah to discover that which is already there.
- **ספורנו יט:ה-ו**: The notion of being a "chosen people" is that we are obligated to utilize Torah to understand and educate humanity.
- **רבינו בחיי כ"ד**: Each of the mitzvos on the second luach is mechadesh a new appreciation for our obligation to mankind. Interestingly, each mitzvos is presented as a stira to the one preceding it. For example, **לא תרצח** tells you how terrible it is to minimize the human population. **לא תנאף** tells you that increasing the human race is also not at any cost. This idea is developed further by the Beis Yaakov of Izbitz (**בית יעקב הכולל פ' ואתחנן ד"ה וגם**).
- **שפת אמת תרל"ד ד"ה מה שנאמר**: There is a famous medrash (**ב"ר יא:ח**) that Shabbos complains that she does not have a mate. Hashem says that Klal Yisrael will be her mate. Why should Shabbos be the odd one out rather than any other day? The Sfas Emes explains that a day's "mate" is not another day, but a reflection in the physical world. But the question is how could Shabbos have any expression in the physical world. The answer is through Yisrael.
- **אבן עזרא כ"ד לא תחמד**: The Torah demands that a person refine themselves to the point that he is not interested in that which Hashem does not want him to have. (See **תניא ליקוטי אמרים פ' י** for his definition of a tzadik which follows the ideal of the Ibn Ezra).

Foundations

מתן תורה

Giving of the Torah

This parsha recounts the giving of the Torah at Sinai. This week we will discuss some ideas related to that incident.

1. **כפה עליהם הר כגיגית – God lifted up the mountain**
 - a. The Talmud in Shabbos 88a says that God lifted up the mountain and demanded the Jews accept the Torah. Why was this necessary, especially considering the Jews said **ונעשה ונשמע**?
 - i. Tanchuma Parshas Noach #3 – Jews only willingly accepted the Written Torah, but the Oral Torah they were unwilling to accept without coercion.
 - ii. Maharal Tiferes Yisroel ch. 32 – Jews were forced to accept the Torah to impress upon the Jewish people that the acceptance of the Torah was intrinsically necessary to the existence of the world.
 - iii. Shittah Mekubetzes Kesubos 7a – God lifted up the mountain to serve as a wedding canopy over the Jewish people.
 1. Many meforshim, most notably Tashbetz Katan, point to the similarities between a wedding ceremony and the story of Matan Torah.
2. **Matan Torah, Yisro, and Geirus**
 - a. Many meforshim point out that the story of the giving of the Torah is bookended with the story of Yisro. The connection is developed by many commentaries:
 - i. Mei Shiloach – To accept the Torah you need to sacrifice yourself for God like a convert
 - ii. Mei Shiloach – To show the power of Torah to bring people closer to God.
 - b. Maharal (Vayigash 46:10 #5) explains that we only say **גר שנתגייר כקטן שנולד דמי** if the conversion was without coercion, so at Har Sinai this principle did not apply. The Shev Shmaatsa (Introduction #9) brings proof to this distinction. It should be noted that the Meshech Chochma (Ve'eschanan 5:27 argues on the distinction of the Maharal).
 - i. See Kli Chemda Parshas VaYigash who explains the distinction of the Maharal that since the Geirus of Har Sinai returned us to our true selves we cannot apply **גר שנתגייר כקטן שנולד דמי**. See also Pachad Yitzchak Shavuot #20.
 - ii. R. Yishai Fischer in Beis Yishai #9 has a remarkable approach to explain why **גר שנתגייר וגו'** did not apply at Har Sinai. A must read!
 - iii. See R. Schachter's Ginas Egoz # 35, based on Talmud Krisus 9a, explains the halachos we learn for modern day conversion from the conversion of Har Sinai.

GOD LIFTED UP THE MOUNTAIN כפה עליהם הר כגיגית

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א

ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש. דכתיב בקימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר. אמר חזקיה: מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה? אלא: בתחילה - יראה, ולבסוף - שקטה. ולמה יראה - כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי? - מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

מדרש תנחומא פרשת נח פרשה ג

אלה תולדות נח נח, יתברך שמו של ממ"ה = מלך מלכי המלכים = הקב"ה שבחר בישראל משבעים אומות כמ"ש כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו (דברים ל"ב) ונתן לנו את התורה בכתב ברמז צפונות וסתומות ופרשום בתורה שבע"פ וגלה אותם לישראל, ולא עוד אלא שתורה שבכתב כללות ותורה שבע"פ פרטות ותורה שבע"פ הרבה ותורה שבכתב מעט ועל שבע"פ נאמר ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים (איוב י"א) וכתיב ולא תמצא בארץ החיים (שם / איוב / כ"ח), ומאי לא תמצא בארץ החיים וכי בארץ המתים תמצא אלא שלא תמצא תורה שבע"פ אצל מי שיבקש עונג העולם תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל (במדבר י"ט) וכך דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבע"פ שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית (שמות ל"ד) ואמרו חז"ל לא כתב הקב"ה בתורה למען הדברים האלה ולא בעבור הדברים האלה ולא בגלל הדברים אלא ע"פ הדברים וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהוא משולה לחשך שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול (ישעיה ט) אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והתר בטמא ובטהור, ולעתיד לבא ואוהביו כצאת השמש בגבורתו (שופטים ה), ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר (שמות י"ט) ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו שנא' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך (דברים ו'), ומנין אתה למד שאין אהבה זו אלא לשון תלמוד, ראה מה כתיב אחריו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ואי זה זה תלמוד שהוא על הלב הוי אומר ושננתם לבניך זו תלמוד שצריך שנון, ללמדך שפרשה ראשונה שבק"ש אין בה פירוש מתן שכרה בעוה"ז כמ"ש בפרשה שנייה והיה אם שמוע תשמעו וגו' ונתתי מטר ארצכם, זה מתן

שכר עוסקי מצות (ס"א תורה שבכתב) שאין עוסקין בתלמוד, ובפ' שנייה כתיב בה בכל לבבכם ובכל נפשכם ולא כתב בכל מאדכם ללמדך שכל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבע"פ לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה ויש מבלה ומנבל עצמו עליה לפיכך מתן שכרה לעה"ב שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול, אור גדול אור שנברא ביום ראשון שגנוזו הקב"ה לעמלי תורה שבע"פ ביום ובלילה שבזכותן העולם עומד שנאמר (ירמיה ל"ג) כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי אי זה הוא ברית שנוהג ביום ובלילה זו תלמוד וכן הוא אומר (שם/ירמיהו ל"ג) כה אמר ה' אם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה גם בריתי תפר את דוד עבדי וגו', ואומר (תהלים א) כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, ואף הקב"ה כרת ברית עם ישראל שלא תשכח תורה שבע"פ מפיהם ומפי זרעם עד סוף כל הדורות שנא' (ישעיה נט) ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו וגו' ולא כתיב ממך אלא מפיו ומפי זרעך ומפי זרעך, ולפיכך קבע הקב"ה שתי ישיבות לישראל שיהיו הוגין בתורה יומם ולילה ומתקבצין שתי פעמים בשנה באדר ובאלול מכל המקומות ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה עד שמעמידין דבר על בוריו והלכה לאמתה ומביאים ראייה ומן המקרא ומן המשנה ומן התלמוד כדי שלא יכשלו ישראל בד"ת, שנא' (תהלים קיט) שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול, (שם/תהלים/כ"ט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, ואותן ב' ישיבות לא ראו שבי ולא שמד ולא שלל ולא שלט בהן לא יון ולא אדום והוציאו הקב"ה י"ב שנה קודם חרבן ירושלים בתורתן ובתלמודן שכך כתיב והגלה את כל ירושלים ואת כל השרים ואת כל גבורי החיל עשרת אלפים גולה וכל החרש והמסגר ולא נשאר זולת דלת עם הארץ (מלכים ב כד), וכי מה גבורה יש בבני אדם ההולכים בגולה, אלא אלו גבורי תורה שכך נאמר בה על כן יאמר בספר מלחמות ה' (במדבר כ"א) ומתוכן החרש והמסגר, חרש שבשעה שאחד מהן מדבר נעשו הכל כחרשין, מסגר כיון שאחד מהן סוגר דברי טומאה וטהרה או איסור והתר אין בעולם שיכול לפתוח לטהר ולהתיר לקיים מה שנאמר (ישעיה כב) ונתתי מפתח בית דוד על שכמו ופתח ואין סוגר ואין פותח, ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל יז) אלו חורי יהודה ובנימין שעליהן נאמר (ירמיה כד) כה אמר ה' וגו' כתאנים הטובות האלה כן אכיר את גלות יהודה אשר שלחתי מן המקום הזה ארץ כשדים לטובה, וכתיב (דניאל ט) וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו, וכי משום דצדיק וישקד ה' על הרעה ויבא את הרעה, אלא צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים והגלה את גלות יכניה לגלות צדקה כדי שלא תשתכח מהן תורה שבע"פ וישבו בתורתן בבבל מן אותה שעה עד היום ולא שלט בהן לא אדום ולא יון ולא גזרו עליהם שמד, ואף לימות המשיח אין חבלי של משיח רואין שנא' (זכריה ב) הוי ציון המלטי, מאדום ומיון מגזרותיהן, וכתיב (מיכה ד) חולי וגחית בת ציון כיוולדה כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה, ושכנתי כתיב בשדה שאע"פ שאדם גולה בשדה שכינתי לא זזה ממך, ובאת עד בכל שם תנצלי שם יגאלך ה' מכף איביך (שם/מיכה ד') שם ללמדך שמשם מתחלת הגאולה משם עולין לירושלים שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו' (עובדיה א') אותה שעה והיתה לה' המלוכה, וכי"ר.

תפארת ישראל (מהר"ל) פרק לב

בפרק רבי עקיבא (שבת פח א), "ויתיצבו בתחתית ההר" (שמות יט, יז), אמר רב אבדימי בר חמא בר מחסיא, מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, ואמר להם; אם אתם מקבלים את התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב, מכאן מודעה רבה לאוריתא. אמר רבא, אף על פי כן הדר קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב (אסתר ט, כז) "קיימו וקבלו", קיימו מה שקבלו כבר, עד כאן .

והתוספות הקשו (שבת ריש פח א), והלא כבר אמרו (שמות כד, ז) "נעשה ונשמע". ותרצו, שמא כשיהיו רואים האש הגדולה יהיו חוזרין, עד כאן. ולפי הנראה אין הדברים האלו ברורים, שנאמר כי ישראל יחזרו מקבלת התורה, אשר לא יסוף זכות זה מזרעם וזרע זרעם עד עולם. ומה זכות הוא זה, שמא אם לא כפה עליהם ההר היו חוזרים. ועוד, יכפה עליהם ההר כשיהיו חוזרין, ולא עתה. ועוד, אם לא היה כפיות ההר רק שלא יהיו חוזרין, הא דאמרין בעבודה זרה (ב) 'כלום כפית ההר עלינו', לימא להו כלום אמרתם "נעשה ונשמע" קודם כפיית ההר. שאילו אמרתם "נעשה ונשמע" קודם, היה כופה עליהם ההר שלא יחזרו בשביל האש. אבל כיון שלא אמרו קודם זה "נעשה ונשמע", אין לכפות ההר .

אבל מה שכפה עליהם ההר, שלא יאמרו ישראל אנחנו קבלנו התורה מעצמנו. ואם לא היינו רוצים, לא היינו מקבלים התורה. ודבר זה לא היה מעלת התורה. כי התורה כל העולם תלוי בה. ואם לא היתה התורה, היה העולם חוזר לתהו ובהו (שבת פח א). ולפיכך אין ראוי שתהיה קבלת התורה בבחירת ישראל, רק שהיה הקב"ה מחייב ומכריח אותם

לקבל התורה, שאי אפשר זולת זה, שלא יחזיר העולם לתהו ובהו. ואל יקשה, סוף סוף היה בחנם מה שכפה עליהם הר כגיגית, שהרי כבר אמרו "נעשה ונשמע". דזה לא קשיא, דודאי עיקר הדבר לא היה בשביל שלא יחזרו, דלמה יחזרו, כיון שכבר אמרו "נעשה ונשמע". רק שדבר זה ראוי מצד עצמו, כי איך תהיה התורה, שהיא שלמות כל המציאות, על ידי שכך בחזרו ישראל לקבל התורה. ואם כן שלמות העולם היה תולה בדבר אפשרי, שהיה אפשר שיקבלו, ואפשר שלא יקבלו. ולכך כפה עליהם הר כגיגית, שאם לא היו מקבלים התורה, שם תהא קבורתכם .

ויש לומר גם כן שלכך כפה עליהם ההר כגיגית, שלא יאמרו ישראל כי יהיה חס ושלום בטול לקבלת התורה; כי מרצונם קבלו ישראל, ואפשר להפטר מדבר כזה, שהרי לא נעשה בהכרח, רק היה אפשר לקבל, ואפשר שלא לקבל. ולכך כפה עליהם הר כגיגית, לומר שהם מוכרחים לקבל התורה. וכל דבר שהוא מוכרח ומחויב, אין כאן הסרה וביטול, אחר שהוא מוכרח .

וכך מוכרח במדרש בפסוק (דברים כב, כט) "ולא תהיה לאשה לא יוכל שלחה כל ימיו". כשבא הקב"ה לתת תורה על הר סיני, כפה עליהם ההר כגיגית שיקבלו תורתו. וכיון שכך, הרי ישראל אנוסתו של הקב"ה, ואצל אנוסתו כתיב "ולו תהיה לאשה לא יוכל שלחה כל ימיו". ולא כן אצל מפתה. מפני שמשפט האונס כפי מה שהיה המעשה המאנס. כי המאנס היה מכריח הבתולה על האישות. וכל דבר שהוא מוכרח, הוא מחויב, ולכך "לא יוכל שלחה". כפי אשר הוא עושה בעצמו האישות ההכרחי, לכך לא יסור כלל. ולכך כפה השם יתברך עליהם הר כגיגית, להיות החבור הזה הכרחי. וכל זיווג וחבור הכרחי, אין סלוק והסרה, כמו שהוא אצל המאנס אשה .

ובמדרש, אתה מוצא כשבקשו לפרוק עול בימי יחזקאל, באו מזקני יהודה לדרוש (יחזקאל כ, א). אמרו לו, בן אדם, כהן הקונה עבד, מהו שיאכל בתרומה. אמר להם, יאכל. אמרו לו, אם חזר ומכרו לישראל, אם יצא מרשותו. אמר להם, הן. אמרו לו, אף אנו יצאנו מרשותו של הקב"ה, נהיה כאומות העולם מכחישי ה'. אמר להם יחזקאל (יחזקאל כ, לב - לג) "העולה על רוחכם היה לא תהיה חי אני נאום ה' אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם", עד כאן .

הרי במדרש הזה בארו כי היו רוצים הרשעים לפרוק עול, שהיו חושבים כי חבור זה אינו מוכרח, רק אפשרי שיהיה, ואפשר שלא יהיה. והשיב להם יחזקאל כי חבור זה מוכרח, כי הוא יתברך מכריח אותם על זה. ולפיכך כפה עליהם הר כגיגית, במה שהחבור הזה הכרחי, ואינו דבר שאפשר שיהיה, ואפשר שלא יהיה. שאחר שקבלת התורה הוא שלמות כל העולם, איך יהיה בדבר זה אפשרית כלל .

ולפיכך מסיק שם אחר זה מיד; אמר ריש לקיש, תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, אם יקבלו ישראל התורה - מוטב, ואם לאו - יחזרו לתהו ובהו. לומר כי לכך כפה עליהם ההר כגיגית, מפני שכך מעשה בראשית תלויים בקבלת התורה. שכשם שברא השם יתברך כל מעשה בראשית, ונתן לכל אחד טבעו אשר יהיה נוהג עליו. כך ראוי שיהיה לאדם השכלי הנהגה שכלית. ודבר זה הוא תורת האדם, אשר התורה היא הנהגתו השכלית, כמו שהתבאר למעלה. ולפיכך היה נתינת התורה על ידי הכרח .

אמנם למעלה בארנו עוד עיקר הטעם. כי מחויב שיהיה האדם תחת העלה, מצד העלה אשר גזור המצות עליו, ובוזה האדם הוא תחת רשות העלה. אבל שיהיה תחת העלה במה שהאדם קבל מעצמו עליו גזרת העלה, אין האדם בזה חבור העלה, כי ראוי שיהיה על האדם משפט העלול. ודבר זה מחייב תורה מן השמים, והוא אחד מן מופתים שמחייב תורה מן השמים. ועיין למעלה (פט"ז) כי הארכנו בזה. ועוד יתבאר אצל (שמות כ, ב) "אנכי ה' אלהיך וגו' ."

ומה שאמר רב אחא 'מודעה רבה לאורייתא'. דסוף סוף היה קבלת התורה בהכרח, ואין זה קבלה גמורה. שצריך שיהיה קבלת התורה ברצון המקבל. וכאשר כפה עליהם הר כגיגית, היה זה הכרח, ולא רצון .

ועל זה אמר, 'אף על פי כן הדר קבלוה בימי אחשורוש וכו'". ביאור ענין זה, כי בימי אחשורוש קבלו מצוה אחת מרצונם. ולא גזר השם יתברך דבר זה עליהם, רק הם קבלו מעצמם, והסכים הקב"ה עמהם. ומקרא מגילה היא מצוה אחת שנתחדשה, כמו שאמרו שם (מגילה יד א) ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות עמדו לישראל, וכולם לא פחתו ולא הוסיפו על תורת משה חוץ ממקרא מגילה. שמזה נלמוד כי מקרא מגילה כמו תוספות על התורה. ושם מפרש כי גם מקרא מגילה נרמז בתורה. סוף סוף מקרא מגילה קבלת מצוה ממצוה אחת ממצות התורה שקבלו מעצמם, ולא היה זה

מצד ההכרח כמו שהיה מתחלה. רק שהיה זה מרצונם, והקב"ה הסכים על ידם. ובזה היו מקבלים כל התורה מרצונם. שאם המצוה שהיא אחרונה לכל התורה, שהיא מקרא מגילה, קבלוה מעצמם, כי מי הכריח אותם לדבר זה, מכל שכן שאר מצוות שהם קודמים למקרא מגילה, שכלם הם ברצון. ובזה כאילו היה תחילה קבלת התורה ברצון, כי הוכיח הסוף על התחלה.

ובזה די לבאר כי התורה לישראל ברצון מצד עצמם, אבל הכרחי היה להם מצד השם יתברך. כאשר ראוי לכל הדברים אשר הם שלמות העולם, שראוי שיהיה מוכרח ואינו אפשרי, כמו שהתבאר.

שיטה מקובצת מסכת כתובות דף ז עמוד ב

וכתוב בגליון תוס' חופה וקידושין מזכירין לפי שהוא יתרונו של ישראל על האומות דאלו בעולת בעל אית להו ותו לא ואית דגרסי בקידושין פי' חופה הר שכפה כגיגית בקידושין היינו התורה שקבלו התורה ופי' יפה הוא. ע"כ. עיין בהר"ן ז"ל על ההלכות ועיין בהרא"ש ז"ל בפסקיו:

MATAN TORAH, YISRO, AND GEIRUS

מי השלוה פרשת יתרו

האדם לקבל ד"ת לריך לחסור עלמו להשי"ה ככה גדול ולהתהפך מהפוך אל היפוך כמו הגר שנה לרצק עמור אל כס לא ידע מהמול שלום בני אב וזה ורק רצונו לחסור נפשו להשי"ה לנמרי ולחכות החת: כנפיו, כמו שמבואר בחלק ראשון [מגלת רות] ואח"כ משיע לו השי"ה דברי תורה:

וישמע יתרו

הענין שכתב בתורה בראשית יתרו קודם מתן תורה כמו שכתב [ישעיה נ] כי כה אחר רם ונשא וגו' מרום וקדוש אשכין וזה דכא ובפל רוח וגו' ואיתא על זה גמ' [מגילה לא]. כל מקום שאהיה מולא גבורהו של הקב"ה אהיה מולא עטותי, היינו אף שהשי"ת נקרא רם ונשא שהוא מרומם ומנושא אף על כל יצאיו מעלה, מ"מ שוכן אה דכא ובפל אשר ישתוקק להארת פניו, וזה רומז בראש יתרו להגניב תף. שהיה פחות ממדרגתו ורע ישראל מ"מ בגודל השוקתו נהקרב אל השי"ת מאד, ומכל שכן מי שהוא מורע ישראל ושהוקק להארת השי"ת, יסיה השי"ת ממלא לו עוד יותר, ולכן בראש הגר הוא הכנה לקבל ד"ת, כי אחד מהסיבות המונעים לקבל עליו עול תורה הוא לחמת התרשותו שנגסו בלבו האדם שחשב אהם פרכו וכדאיתא במדרש [רבה ואהתקן פ"ב] באלו הפנים אה חזרין להקב"ה, לכן נכתב מקודם וישמע יתרו, שאף שיתא גמ' [יצאים קטו] שיש מ"ד שיהיו בא אחר מתן תורה, מ"מ נכתב זה קודם מתן תורה, להראות עד היכן כח התורה להחזיר לבו, עד שאפילו יתרו שלא היה מורע ישראל ויהיה מרוחק ביותר. כדאיתא במכילתא שלא הניח ע"י שלא עבדה, מ"מ כיון שהשוקק באמת, וכה ביהמור פרשת מתן תורה בפרשה זוהא, וכמו שכתב [תהלים קמה]. קרוב ה' לכל אשר יקראוהו באמת, וזה מורה שיעקר הוא התשוקה וכמו שכתב [דס"א כח] אה הדרשנו ימלא לך, וככה הדברי תורה להחזיר למוטב כל נפשות שנתרחקו, כמו שכתב [ישעיה נז] שלום שלום לרחוק ולקרוב, וזה שהיה כמו יתרו, שעל זה רמזו בצדקה אהבה עולם חמה גדולה ויהיה חמלת עלינו, היינו מלבד שהתנתו אהבה עולם טופת לנו בחמלה גדולה ויתירה שגם נפשות שנתרחקו יכולים להתקרב להשי"ת ולקבל ד"ת, וזה יתרו רומז על חמלה יתירה, שנתפשט האור להאיר גם לפרחוקים, ולכן זאת

התעשה, ועל הנוון נהרעה שהתחשבה הוא ביד השי"ת ששולח המהשבה להאדם, והמעשה הוא ביד האדם שהרשות נתונה, ועל זה נאמר הבמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, אכן אה. האדם מכיר שכאמת גם המעשה הוא ביד השי"ת ואומר לה' הארץ ומלאה, ומבלעדי לא יריס ליה אה ידו ואת רגלו, אז משלם לו השי"ה שכרו מדה במדה וטולה גם המהשבה בהאדם, ועל ענין הזה נאמר [רות ב] ישלם ה' פעלך ויהי משכרתך כלמה מעש ה' אליה ישראל אשר באת לחכות תחת כנפיו, וכמו שכתב בחלק ראשון [מגלת רות] שזה הוא משכרתך שלמה שהשי"ת יעיד שאפילו החילת המהשבה שבאת לחכות בה, שאת נהרעה שלא היה מאלה להתקרב אל ה' אף החוסה בה' ומכיר בכל המעשים הם מהשי"ת, לכן מעיד השי"ת שכל החמלת המהשבה היה נ"כ מלדו, וזה נקרא משכרתך שלמה, וזה באיתא במדרש [רבה שיר ג] ולא זו מהשבה עד שקרא אהיה אמי כמו שנהאר בחלק ראשון [שם], ועל ענין הזה נאמר וישמע יתרו, אף שהחמלת השמיעה לא היה מלדו רק השי"ת שלח לו זה השמיעה, אכן מחמת שהיה לו הכרת השי"ת ורוב השוקק להתדבק בישראל וככיר בלשי הארץ ומלוכה, לכן כתיב וישמע יתרו שהשי"ת נתן לו כרוב רחמי שברו בשלמות שהלה גם החילת השמיעה שהיה מלדו:

וישמע יתרו במדרש

[רבה יתרו כז] הסי' [משלי יט] לך חכה ופתי יערים וכו' לך חכה זה עמלק ופתי יערים זה יתרו, לך הוא שמלוק על דבר אמת, ופתי הוא המחמין לכל דבר וכאמת שניסס אינס טובים, אכן על הלך נאמר חכה, שהוא לא יגיע לדעת חסרונו להקטן, אחר שהוא מתלוק על כל דבר אמת ואינו שומע כלל, אכן הפתי היינו שמתפתה מכל דבר, זה יוכל לקבל האמת ולהגיע לתקן שירש חסרונו, ולכן על עמלק נאמרו למחנה, כי לא ילא ממנו שום טוב אכן יתרו שברש לדעת תכלית הטוב, רק מתחילה האמין בשבועים והכלים ואח"כ כשראה רועמות השי"ת אחר עשה ידעתי כי גדול ה' ונתיידי:

וישמע יתרו

הענין שכתב בתורה פרשת הגר קודם מתן תורה, להורות שאה ירא

זאת הפרשה הוא הכנה לקבלת התורה:

זו דינה שנבעלה לכנעני. כך סבר ר' חנינא בפרשת וישלח, שאין לומר כנענית ממש, אפשר כי אברהם ציוה שלא יקח בנו מבנות הכנעניים (לעיל כד, ג) ויעקב מניח את שמעון ליקח כנענית, אלא בן דינה. ואפילו למאן דאמר דנשאו בני יעקב כנעניות וכמו שפירש רש"י בפרשת ויחי (להלן נ, יג) 'לא ישא אותי אחד מבני בניכם שהם מכנעני', אפילו הכי למה הוצרך לכתוב "כנענית", שאם לא נאסר להם כנענית אם כן למה כתב כאן "בן הכנענית", הרי סתמא הרבה היו מבני כנענית. ומה שלא כתב 'בן דינה', מפני שבא לומר למה נשאה שמעון, וזה מפני שנבעלה לכנעני, ולא רצתה לצאת מביתו עד שישבע שמעון שישאנה. וטעם מדרש זה (ב"ר פ, יא) יש לו סוד, כי ראויה היתה לשמעון בעבור שכח שמעון במדת הדין, כדכתיב (להלן מט, ה) "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם", ודינה ראויה לו. אך קשה איך נשא את אחותו, ולעיל פירש רש"י בפרשת וירא (כ, יב) "וגם אמנה בת אבי אך לא בת אמי" דמשמע אחותו מן האם אסורה, ויש לומר דהך תנא סבירא ליה דאחותו מן האם אינה אסורה לו, וכך יש תנא בפרק ד' מיתות (סנהדרין נח), ושם פירש רש"י דאותו תנא סבירא ליה דהא דקאמר אברהם "אמנה אחותי בת אבי ולא בת אמי" לא שאחותו בת אם אסורה, אלא דקושטא דמילתא קאמר שהיא אחותו מן האב ולא מן האם. אבל עדיין קשה הרי האבות קיימו כל התורה וידעו אותה ברוח הקודש, היו מקפידין שלא לישא כנענית - ולא הקפידו על ערוה דהוא אסור מן התורה, ויש מפרשים כי שאני קודם מתן תורה מלאחר מתן תורה, כי כל האבות היו מקיימים את התורה כולה - אך צריכים היו לקבל עליהם את התורה כגרים שנתגיירו, לכך היו כקטן שנולדו. פירוש להך מילתא בלבד לענין קבלת התורה לא שייך בהם ענין אחוה שיהיו אחים לענין עריות, שלא נולדו בחיוב המצוה אלא הם קבלו מאליהן, להך מילתא הוו כגרים שאין עריות בהם. ולפיכך כל עריות שהן מן התורה שנתנה אחר כך - לא היה נוהג באבות; כגון יעקב נשא שתי אחיות, ועמרם דודתו, ויהודה היה מייבם את כלתו, אף על גב דמן התורה אסור, והם היו שומרים את התורה, הרי אם מצד התורה אתה בא לאסור והם קבלו אותה עליהם - לא היו להם בזה קורבה, אבל קורבה מצד עצמם לא נתבטלה. ואין להקשות דאם כן יהיו יוצאי מצרים מותרים בקרוביהם, דהא קבלו עליהם את התורה (שמות כד, ז) ולא נולדו בחיוב, ויהיו מותרים בקרוביהם, אין זה קשיא, דהם הוכרחו לקבל, דהא כפה עליהם הר כגיגית כדלקמן (רש"י שמות יט, יז), ולא אמרינן בזה דהוי כקטן שנולד. דודאי מי שנתגייר מעצמו, כגון גוי, כיון דלא היה צריך לגייר והוא מגייר עצמו - הוי בריה אחרת לגמרי, אבל ישראל שיצאו ממצרים - כיון שהיו מחויבים לקבל את התורה, והיו מוכרחים לזה, אין זה כקטן שנולד. ותדע לך דאם לא כן יקשה לך דהא בודאי נתייירו כדמוכח בפרשת משפטים (שמות כד, ו), שהרי היו צריכים מילה וטבילה וקרבת (רש"י שם), ואפילו הכי אין להם דין כגר להיות מותר בעריות.

משך חכמה דברים פרק ה פסוק כז

שובו לכם לאהליכם. החתם סופר בחידושו לעבודה זרה כתב כי נתקשה כל ימיו מהיכן הוציאו חז"ל (יבמות כב, א) הא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, יעויין שם. ולדעתי פשוט, דיצא להם דמסתמא היה ליוצאי מצרים נשים הרבה שהיו מאותן שאין בני נח מזהרין עליהן. ועמרם יוכיח שגדול הדור היה ונשא דודתו. וכן אמרו ביומא פרק יום הכיפורים בהנך דאסירי לא פריצי בהו. ועיין רש"י (יומא שם) שבכו על הנוספות, ואם לא היו רגילים לא היו בוכים. ואיך אמר רחמנא אחר מתן תורה "שובו לכם לאהליכם" - ואין אהלו אלא אשתו (מועד קטן ז, ב) - הלא אלו שנשאו קרובותיהם צריכים לפרוש מהם! ועל כרחך דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. והא דמוכח ריש ביצה מהא דדבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, היינו דאי משום עריות שנשאו קודם, לא היה לו לאמר להם עד שיאמר האיסור על עריות קודם, וזה ברור. ויתכן, דקיימא לן דחרדה - שחרדו כל העם - מסלק הדמים, ולא יראו נשיהם דמים, ויהיו טהורות לבעליהן.

כלי חמדה פרשת ויגש

ובגור אריה [בראשית מ"ו ה'] לרבינו המהר"ל
מפראג ז"ל האריך הרבה בעיקר דבר
זה, דהא דאבות הקדושים קיימו כל התורה.
ויען שיש בדברי קדשו הרבה דברים חדשים
ולא דאיתי עוד מי שיביאם ויבארם, לזאת
אמרת להביא דברי קדשו כסדר ולפלפל בהם
קצת, כי יש בהם כמה עיקרים ויסודות בדברים
הנוגעים לכללות התורה"ק:

[א] **וזה** יצא ראשונה. מה שכתב רבינו ז"ל
בשם יש מפרשים כי קודם מתן
תורה אע"ג שהיו מקיימים כל התורה כולה,
אך צריכים היו לקבל עליהם התורה כגרים
שנתגיירו, לכן לענין קבלת התורה לא שייך
בהם ענין אחזה שיהיו אחים לענין עריות,
שלא נולדו בחיוב המצוה אלא הם מעצמם
קבלו עליהם, כיון דבאמת אינן מצוין על
זה, רק מצד התורה אתה בא לאסור מפני
שקבלו עליהם מצות התורה, ע"ז אמרין
דאם מצד קבלתם לקיים מצות התורה אתה
אוסר אותם, הא עפ"י תורה גר שנתגייר
כקטן שנולד דמי ומותר באחותו, אבל
באמת הקורבה שלהם לא נפקע.

ואין להקשות דא"כ יהיו יוצאי מצרים
מותרים בקרוביהם, דהא קבלו
עליהם את התורה וכו'. אין זה קושיא, דהם
הוכרחו לקבל את התורה דהא כפה עליהם
הר כגיגית, ולא אמרין בזה דהוי כקטן
שנולד, דודאי מי שנתגייר מעצמו הוי בריה
אחרת לגמרי, אבל ישראל שיצאו ממצרים
כיון שהיו מחויבים לקבל את התורה

והוכרחו לזה אין זה כקטן שנולד, ע"כ
דבריו הקדושים.

והנה דברים אלו מובאים בספר שב
שמעתתא להגאון בעל קצוה"ח ז"ל
בהקדמה [אות ט], ולא ביאר כוונת רבינו
המהר"ל ז"ל, ונלענ"ד בכוונתו דלא שייך
בישראל בקבלת התורה גר שנתגייר כקטן
שנולד דמי, כיון דרואים אנו דכפה הקב"ה
עליהם הר כגיגית ואמר להם אם תקבלו את
התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם,
א"כ הראה הקב"ה דישראל אין חיותן כי אם
עפ"י תורה הקדושה והם שורשם וחיותם
בתורה, א"כ לא שייך בזה גר שנתגייר כקטן
שנולד דמי, דאדרבה הרי עיקר נתינת התורה
לישראל מפני שהם שייכים לה והיא שלהם
מפאת שהם בני אברהם יצחק ויעקב, ודוקא
בגר הבא להתגייר מאומה אחרת, הרי הוא
מפריד עצמו מאומות העולם שכל חיותם
ושורשם עפ"י טבעי השמים, ומדבק עצמו
בהשי"ת הרי הוא כקטן שנולד, אמנם
ישראל הוא להיפוך, דבאמת הם נתייעדו
מראש לקבלת התורה, רק שהיו צריכין
לצאת דרך כור הברזל במצרים, ועל מנת כן
יצאו ממצרים לקבל על עצמם את התוה"ק,
ובזה נשלמה תכלית הבריאה שלהם שהוכנו
לזה מאז, מפאת היותם בני אברהם יצחק
ויעקב אשר נשבע ה' להם ליתן להם תוה"ק
ולהנחיל להם ארץ ישראל, וא"כ איך שייך
בזה לומר דהוי כמו קטן שנולד, וזה ברור
בכוונת רבינו ז"ל.

ובאמת לכאורה יש לומר בלא"ה דאי
אפשר לומר כלל בישראל דלאחר
מתן תורה יהיה דינם כקטן שנולד, דא"כ
בטלה כל ירושת הארץ כמו דמצינו לענין
ביכורים במשנה דילן [פ"א דביכורים משנה ד']

דגר מביא ואינו קורא משום שאינו יכול לומר לאבותינו, הרי דגר אינו יכול לומר לאבותינו, וא"כ אי נימא דבישראל לאחר מתן תורה פקע מהם הקורבה, גם בישראל נימא כן שנפקע מהם כל ענין אבהתא של אבות הקדושים, וזה דבר שלא יעלה על הדעת ח"ו, וע"כ דלא שייך בישראל לאחר קבלת התורה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. איברא דזה אינה ראי' כלל, דהנה באמת הר"מ ז"ל (פ"ד מהל' ביכורים ה"ג) פסק דגר מביא וקורא משום דאברהם אבינו הוי אב המון גוים.

וצריך להבין במה פליגי הבבלי [ב"כ פ"א ע"א וברשכ"ם ד"ה והכתיב אדמתך] והירושלמי [ביכורים פ"א ה"ד], ונראה דשורש הפלוגתא הוא כיון דירושת הארץ היתה רק לבנים של אברהם מה שהמה בניס בעצם בגופניות ג"כ, כמו שמבואר בתוה"ק שאמר הקב"ה לאברהם בנך היוצא ממעיך הוא יירשך [בראשית ט"ו ד.], וע"ז היתה השבועה לאבותינו לכן גר שנתגייר אינו יכול לקרות. אמנם הירושלמי ס"ל דסוף כל סוף כיון דכשנתגייר ונתדבק בדת ישראל ה"ה מתולדותיו של אברהם לכן מביא וקורא.

ומעתה נראה דזה דוקא בשאר אומות העולם אפי' בבני עשיו שנתגיירו אע"ג דהם מזרעו של אברהם בעצם, מכל מקום כיון דהקב"ה אמר כי ביצחק יקרא לך זרע [בראשית כ"א י"ב] ודרשינן ביצחק ולא כל יצחק, א"כ רחמנא אפקרה לזרעו שלא יהיה בכלל זרעו, לכן גם בזה שייך הפלוגתא בש"ס דילן עם הירושלמי אם בנתגיירו קוראין ויכולין לומר לאבותינו, והבן היטב כי קצרנו וסמכנו על המעיין. אבל בישראל דהמה באמת זרע אברהם, רק שנימא דמכח קבלת התוה"ק שנתגיירו בשביל זה נפקע

מהם הקורבה ואינם בכלל בני אברהם, בזה כ"ע מודים דנשארו זרע אברהם בשביל שנדבקו בדת ישראל, ולכן אף אי נימא דבינם לבין עצמם פקע הקורבה מהם, מ"מ זרע אברהם נשארו, ולא שייך לומר שנפקע קורבת האבות מישראל וז"ב ופשוט. אמנם בעיקר הדברים נראה ברור ואמת כמו"ש דל"ש כלל בישראל גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואדרבה בזה נשלמה תכלית יצירתם הקודמת כמוש"ל.

ונראה דגם דעת הגאון בעל ש"ש ז"ל בביאור דברי רבינו ז"ל כדברינו, דהרי הוא ז"ל כתב עפ"י דברי המהר"ל ז"ל לתרץ את משה רבינו שפירש מן האשה, מה דקשה לכאורה אפי' לפי דעת ב"ש דבשני זכרים ג"כ קיים מצות פו"ר, מ"מ הא במתן תורה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וא"כ לר"ל לא קיים מצות פו"ר, וצריך לקיים עוד הפעם מצות פו"ר, ומזה הוכיח כדעת המהר"ל ז"ל דבמתן תורה לא שייך הא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, כיון דהי' ע"י הכרת, עיי"ש מש"כ עפ"י דברים נכונים ואכ"מ.

אמנם לכאורה הדברים מחוסרין הבנה, הא נראה פשוט דמשה רבינו לא הי' בכלל ישראל שכפו אותם לקבלת התורה, דהרי חז"ל דרשו בזה על ויתיצבו בתחתית ההר ומשה עלה אל האלקים, וא"כ מ"ר לא הי' בכלל זה וא"כ הדרא לדוכתא קושית הגאון ז"ל.

אלא ודאי דג"כ ס"ל בדעת המהר"ל ז"ל כמו"ש, ולכן אף דמשה רבינו לא הי' אונס היינו משום דמ"ר לא הי' צריך לזה והוא מעצמו נתעלה בהשגתו להשיג כל זאת שכל חיותו ע"י התוה"ק, וא"כ פשוט דלא

גרע מכלל ישראל לומר עליו דהוי בכלל גר
שנתגייר וכקטן שנולד דמי. וזה ברור לפי
דברי המהר"ל ז"ל.

>וּמַ"שׁ לענין מרע"ה דנראה ברור דאף דלא
הי' בגדר הכפיה מ"מ אינו בכלל
גר שנתגייר. והנה דרך פלפול י"ל להיפוך,
דבאמת מרע"ה כיון דלא הי' אונס לקבלת
התורה הוי בכלל גר שנתגייר, ויחישב בזה
מה שקשה כובחים (דף ק"א ע"ב) מי מסגירה
משה זר הי', אהרן קרוב הוא, ותמוה הא משה
ג"כ קרוב. ולהנ"ל א"ש דמרע"ה לא הי' קרוב
מצד גר שנתגייר כקושית המהר"ל ז"ל. ויש
להרחיב הדבר בפלפול, אך מפני שהעיקר
כמו"ש בפנים אין רצוני להאריך בזה (קונטרס
אחרון אות ה') <.

פחד יצחק שבועות מאמר כ

א. דבר ברור הוא דבגירות דהר סיני לא אמרינן הך כללא
ד"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי". וכתב על זה המהר"ל בספר גור
אריה, כי הפעם לזה הוא מפני שקבלת הגירות דהר סיני היתה
על ידי כפיית החר כגיגית.

ב. וידובר בכאן פירוש לפירושו. דהנה בכל מקום דבעינן
רצון אין הכפייה מועילה, אלא מתוך מה שאנו אומרים שהכפייה
הולידה את גילוי של הרצון הפנימי, שעד שעת הכפייה, היה סתום
ואטום ומקופל במעמקים. והוא הדין, והיא המדה גם בכפיית הר סיני,
דמצד היותם של הששים ריבוא מבני אברהם יצחק ויעקב, אמרינן
בהו שהכפייה לא היתה אלא גילוי רצון פנימי. וגילוי זה הוא שעמד
להם לקבל על עצמם כל פרשת הגירות. ודעתו של מהר"ל היא, דהך
כללא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי לא נאמר אלא באופן שאין
קבלת הגירות מתפרנסת מאיזה מאורע שאירע בעבר. ועצם החלות
של הגירות, באה היא בתוקף הרגע שבו היא חלה, כזה שפיר
אמרינן דהידושה הוה כלידה. אבל בגירות הסמוכה על שלחן העבר,
הרי סמיכות זו מפקיעתה מידי חידוש-לידה.

ממלכת כהנים וגוי קדוש. אולם הדברים צריכין
ביאור.²

ולחבין זה נעתיק ממה שכתבנו במאמר בחירת
ישראל. וז"ל שם: הנה נחלקו הדעות בענין
בחירת ישראל מה גדרה. יש שהבינוה בכחינת
בכורה בעלמא. וכמו שכתוב בני בכורי ישראל,³
היינו, שישראל הם הבכור שבבנים. וכדונן (אבות
ג' י"ד) חביב אדם שנכרא בצלם. ופירש התוי"ט

בפרשת יתרו (י"ט ג'), כה תאמר לבית יעקב וגו'.
ואמרו רז"ל אמירה בלשון רכה לבית יעקב
- אלו הנשים⁴. ודברים קשים כגידין לבני ישראל
- אלו האנשים⁵. וקשה הרי אין לפנינו אלא פרשה
אחת. ואין לומר שהיו שם דברים נוספים. שהרי
פירש רש"י, אלה הדברים, לא פחות ולא יותר. אכן
בספר צרור המור תירץ, כי הפרשה מחולקת
לשתיים, עד והייתם לי סגולה וגו' אמר לנשים.
ואח"כ פנה אל האנשים ואמר להם, ואתם תהיו לי

דקאי על כל האומות (ולהלן נביא לשונו של התוי"ט
ונאריך בו בס"ד), וישראל הם בחיר ובכור העמים.
ומשום כך יש להם באמת גם אחריות על כל האומות
ללמדם דעת ה', וכדרך שעשה אאע"ה. ואילו הכוור
והמקובלים נחלקו על זה. והגדילו מעלת ישראל לאין
ערוך. שישראל אינם בכלל מסוגם של שאר האומות,
אלא הם בריה בפני עצמה, שכשם שיש ארבע דרגות
רצח"ם. ישנה דרגה חמישית עליונה, והיא דרגת
ישראל. וכמו שכתוב, הן עם לבדד ישכון ובגוים לא
יתחשב. והאמת היא, כי שתי השיטות נכונות. כי
מעלת ישראל על שאר האומות כפולה היא, ומכילה
שתי קומות, הקומה התחתונה היא דרגת בחיר ובכור
העמים. ואילו הקומה העליונה היא בחינת "כנסת
ישראל" ספירת המלכות דהיינו השראת שכינתו ית'
בתחתונים. וכמו שכתוב עם זו יצרתי לי.

והנה בספר בית ישי (סי' ק"ז), הבאנו דברי הילקוט אקרא דחבקוק ג' ראה ויתר גוים, דדרשינן בגמ' (כ"ק ל"ח א') מה ראה, ראה שבע מצות שקבלו עליהם בני נח ולא קיימום, עמד והתירן להם, איתא בילקוט וז"ל, רשב"י אומר, משל לאחד שיצא לגורן וכלבו וחמורו עמו. הטעין לחמורו חמש סאין, ולכלבו שני סאין. והיה הכלב מלתית. העביר ממנו שניהן ונתנן על החמור. כך, אפילו שבע מצות שנצטוו בני נח, כיון שלא יכלו לעמוד בהן, עמד ופירקן ונתנן על ישראל. וכתבנו שם, דמשמע מלשון זה, דאין הגדר שבמ"ת הופקעו שבע המצות מבני נח ואילו ישראל כדקיימי קיימי. דהיינו שנשאר להם ז' המצות כמקודם, ורק נוספו להם שאר המצות. אלא, אף ז' המצות ניתנו לישראל בסיני נתינה מחודשת, דבאותה שעה הופקע שם ותורת אדם מבני נח והונח על ישראל. ואילו שאר כל התורה ניתנה לישראל בכחינתם העליונה עיי"ש. ובהג"ה שם (אות ב') כתבנו, נמצא דמאי דאמרינן ביכמות (ס"א א') אתם קרויים אדם ואין הגויים קרויים אדם, היינו משעת מ"ת ואילך. (ועיין תוס' נדה ע' ב' ד"ה ואין).

ובתוי"ט אבות (פ"ג מי"ד) כתב, חביב אדם שנברא בצלם וכו'. בכל אדם אמר ר"ע, וכמו שהוא הראיה שממנה הביא, שהוא נאמר לבני נח, לא לבני ישראל לבדם וכו'. ומעתה אני תמה, למה זה רחקה הדרך מן המפרשים ולא רצו ללכת בה וכו'. ונסמכו במאמרם ז"ל אתם קרויים אדם וכו', יעו"ש בדבריו באורך. ולק"מ, דודאי חביב כל אדם שנברא בצלם. אבל או"ה איבדו מעלתם זו. וכמו שכתב הרמב"ם בפיה"מ פ"ד דב"ק וז"ל, לפי שמי שאין בו שלמות המדות האנושיות אינו בכלל האדם על האמת, עכ"ל.

מעשה שפיר מובנים דברי צורר המור, שלנשים הזכיר משה רק את הקומה התחתונה של מעלת ישראל, והיינו אמירה בלשון רכה וזהו שאמר, והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. כי כל אדם נברא בצלם, ואתם הסגולה. משא"כ לאנשים אמר דברים הקשים כגידין, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. שהאחריות בזה גדולה מאד. וכמו שהאריך בנפש החיים, שכל מחשבה דיבור ומעשה של אדם מישראל, בונים עולמות העליונים או מחריבין אותם.

אבל באמת יש בזה ענין עמוק יותר. ויבואר בהקדם מש"כ במ"א, בענין חקירת הפר"ד, אם לישראל מימי אברהם ועד מ"ת היה דין ישראל או דין בני נח. וכן בענין קושית הגור אריה פרשת ויגש (הובא בהקדמת הש"ש אות ט'), אהא דאמרינן (יומא ע"ה א') העם בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו שנאסרו להם, והלא כיון דישראל במ"ת דין גרים היה להם, וכדאיתא ביבמות דישראל היו צריכין מילה והזאה וטבילה כדין גרים. וקיי"ל גר נושא אחותו, משום דגר שנתגייר כקטן שנוולד דמי, א"כ לאתו הדור היה ראוי להתיר קרובות ערוה". ותירצנו עפ"ד הגרנ"ט ז"ל בסוגיא דגר קטן (כתובות י"א א'), בדין גוי הבא על בת ישראל, דקיי"ל הולד

כשר, ודעת התוס' בקידושין ע"ה וספ"ק דיבמות, דצריך גרות. וכן הוא בפסקי תוס' קידושין שם. ובשעה"מ פט"ו מהל' אסו"ב, הביא מאגדה שהביא רש"י בפרשת אמור, ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל, מלמד שנתגייר. וכן מוכיח דעת הר"ף ג"כ שצריך גרות. וע"ש שהרכה לתמוה על זה, מהא דמבואר בבכורות (מ"ז א'), דבא ס"ל דכהנת שילדה מגוי חייב הבן בפדה"ב, ומשום שנתחללה, וכ"ש ישראלית שילדה מן הגוי. ורבא גופיה ס"ל ביבמות דהולד כשר, ולהשיטות דהוי גוי וצריך גרות מה שייך לחייבו בפדיון.

ובן קשה מהא דמבואר ביבמות פרק נושאין (צ"ז ב'), דשני אחים תאומים שהיתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, חייבין זה על זה משום אשת אח. ואי נימא דצריכין גרות. הרי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ועוד קושיות הרבה. (ועמש"כ בזה באמר"מ סי' כ"ז). ובחזו"א חאה"ע ס"ס ו' כתב וז"ל, ראיתי בפ"ת ס"ד סק"א בשם הגאון מליסא, שדעתו שצריך גרות, אלא שלאחר הגרות לא מקרי גר אלא ישראל. וכל זה זר מאד וכו' עכ"ל. אכן הגרנט"ט ז"ל כתב בזה דברים נכונים. ותוכן דבריו הוא, דענין יהדות כולל ב' דברים, גזע ודת. גזע (דהיינו שם משפחת ישראל) תלוי באס. ואילו דת (דהיינו חיוב תורה ומצות) תלוי באב. והנה קבלת גרות ענינה, קבלת תורה ומצות. דהיינו קבלת דת ישראל. ואילו גזע, דהיינו משפחה, לא שייך לקבל כלל. אלא שגזה"כ הוא, דגר שנתגייר וקבל עליו דת ישראל, נעשה בידי שמים כקטן שנולד. (ומש"כ בספר משאת משה קידושין סי' מ"ח דגר בלי קבלת מצות הוי ג"כ גר אלא שאינו מחוייב במצות, וגירות כזו אינה בלאו דלא תחתן ותפסי בה קידושין. דברים אלו אסור לשומען וישתקע הרבר). מיהו, מי שאמו מישראל ואביו גוי, נמצא נחשב ממשפחת ישראל ואינו חייב במצות אם לא נתגייר עכתו"ד. ומעתה מובן, דישראל מימי אברהם עד מ"ת דין משפחת ישראל היה להם. אבל הוצרכו להתגייר כמ"ת ולקבל עליהם את המצוות. ונפשטה חקירת

הפר"ד. וכמו"כ נתיישרה בזה קושית הגו"א. דמה
שייך לומר עליהם גר שנתגייר כקטן שנולד דמי,
והלא כבר היו משפחת ישראל מקודם ופשוט.

(ועיין בק"נ יבמות רפ"ב כתב וז"ל, עד שיהיו אביו
ואמו מישראל. משמעות הלשון, דבעינן
תרויהו מישראל. וכ"כ הטור אהע"ז סי' קס"ט וכו'.
ומהרש"ל הקשה על הטור, דא"כ בניו של משה
רבינו יהיו פסולין לחליצה. ולא ידעתי מאי קאמר,
הלא נימולו קודם מ"ת. ומאי שנא אינהו מכל
ישראל עכ"ל. אכן לפמש"נ א"ש דברי מהרש"ל).

והואיל וכך, שהאם נותנת דין משפחת ישראל,
ואילו האב דין קדושת ישראל. הרי מובן
היטב מה טעם הזכיר משה לנשים מעלתן של
ישראל בבחינת סגולה מכל העמים, ואילו לאנשים
אמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש.

והנה נתבאר בדרוש הנ"ל, דשני מאבקים יש להם
לישראל עם שני שטנים, עמלק וגוג ומגוג.
עמלק הוא השטן לקדושתן העליונה של ישראל. ועל
זה בא להלחם עמהם. ואילו גוג ומגוג הוא השטן
למדרגת סגולה מכל העמים שיש לישראל. וע"ז הם
באים להלחם עמהם. ע"ש באורך. מעתה מובן מה
שעמלק כילה זעמו באנשים, והיה חותך מילותיהם,
שהיא אות קדושתן העליונה של ישראל, וזורק כלפי
מעלה (רש"י ס"פ תצא). ואילו גוג ומגוג יכלו זעמן
בנשות ישראל לטמאן. כמ"ש בנבואת זכריה (י"ד
ב') והנשים תשגלנה. (וכבר האריך הרמח"ל ז"ל
בספר קנאת ה' צבאות בסוד נבואה זו הנראית
תמוהה מאד עשה"ט).

והנה בסוף פרשת בשלח במלחמת עמלק כתיב, וידי
משה כבדים וגו' ואהרן וחזר תמכו בידיו.
ואיתא בפסיקתא (סי' ח'), אהרן בזכות הכהונה, וחזר
בזכות המלכות. ובתיב"ע פרשת פקודי (מ' י"א)
איתא שהכיוור וכנו הם כנגד משיח בן יוסף דעל
ידוי עתידין בית ישראל לנצחא לגוג ולסייעתיה
בסוף יומיא. וכל זה יובן עפמש"נ. והיינו, כי

הנצחון על עמלק שבא להלחם על מעלתן הפנימית של ישראל, הוא בזכות ג' הכתרים, כתר תורה, וכתר כהונה, וכתר מלכות, ששלשתם מיוחדים לאנשים ולא לנשים. וכנגדם הם הכלים הפנימיים שבמשכן, הארון כתר תורה, ומזבח הזהב כתר כהונה, והשלחן כתר מלכות. ואילו המנורה היא כתר שם טוב שעולה על גביהן כמ"ש הגר"א). ואילו הנצחון של משיח בן יוסף על גוג ומגוג שהם באים להלחם על מעלת ישראל החיצונה, ומשום כך הם באים לטמא נשות ישראל וכנ"ל, הוא בזכות הכיור וכנו

שבחצר המשכן שנעשו ממראות הצובאות. שפירש רש"י בפרשת ויקהל, שאמר הקב"ה אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהן העמידו הנשים צבאות רבות במצרים וכו'. ובא"ע ורמב"ן שם פירשו, שהיו בישראל נשים עובדות השם וכו' באות יום יום אל פתח אהל מועד להתפלל וכו', ובתיב"ע, דאתון לצלאה בטרע משכן זמנא וכו' ותייבין לגובריהון וילדן בנין צדיקין בזמן דמרכן מן סואבות דמהון. ובכלי יקר שם האריך שע"י נדבת המראות הראו צדקתן שלא שלטו בהן המצרים ע"ש ודו"ק.

ב

באופן אחר יש לפרש המאמר הנצב בראש דברינו, אמירה בלשון רכה לבית יעקב אלו הנשים. ודברים הקשים כגידין לבני ישראל אלו האנשים. בהקדם מש"כ בדרוש ל"ג בעומר ובהערות שם אות ט"ז, שמרע"ה פירש להם לישראל בשעת מ"ת, שכל שיהיו זוכין ולא יחטאו, יהיו מתקיימין להם הלוחות הראשונות, ויהיה הלימוד שלא ביגיעה וצער, כי תהיה להם התורה הכל בכתב, ולא תהיה שם תושבע"פ. אבל אם יחטאו, תנתן להם התורה מיעוטה בכתב ורובה בע"פ, והלימוד בה היא ביגיעה וצער, וכלשון המד"ת שהבאנו שם, שהיא עזה כמות וקשה כשאלו ע"ש (וסימנך מקרא בגימ' שלוה. ש"ס בגימ' צער) ואכן כך היה, שחטאו בעגל, ונשברו הלוחות הראשונות, ונתחדש אז ענין תושבע"פ ע"ש בדברינו באורך. והנה בס"פ הבונה, אנכי נוטריקון אמירה נעימה כתיבה יהיבה. ואיכא דאמרי אנכי למפרע יהיבה כתיבה נאמנין אמריה. ופירשונו במ"א, עפ"ד הגר"א בכיור דברי הגמ' (שבת ל"א א'), מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו, כמה תורות יש לכם. א"ל שתיים, תושב"כ ותושבע"פ. א"ל שבכתב אני מאמינך, ושבע"פ אני מאמינך וכו'. בא לפני הלל, גייריה. יומא קמא א"ל אבג"ד. למחר אפיך ליה וכו'. וביאר הגר"א, דתושב"כ שהיא מאתדל"ע, היא בסוד אור ישר, בבחינת אבג"ד. משא"כ תושבע"פ היא בסוד אור

חור, מאתדל"ת, בבחינת תשר"ק, וז"ס מ"ש הטור (או"ח סי' רפ"ו) שהגאולה העתידה היא בסוד תשר"ק, והיינו בזכות למוד תושבע"פ. וכמשרז"ל (ילקוט הושע ח') אין הגליות מתכנסות אלא בזכות משניות שנאמר גם כי יתנו הגויים עתה אקבצם. וכד"ח רות, מכתב אלהים הוא חרות, כתרגומו מפרש. מלמד שנתן הקב"ה שתי תורות, שבכתב ושבע"פ וכו'. וכיון שחטאו כתיב בהם וראית את אחורי ופני לא יראו. שאין אדם יכול לראות פני תושב"כ אלא מתושבע"פ ע"כ. והנה הלשון הראשון אמירה נעימה וכו', קאי אתושב"כ שהיא אמירה קלה ונעימה. והיא כתיבה ואח"כ יהיבה. ואילו הלשון השני שהוא למפרע, קאי אתושבע"פ, שמקודם יהיבה ורק אח"כ נכתבה משום עת לעשות וגו'. ונאמנים אמריה, היינו שמעתיקיה מעתיקי השמועה נאמנים, נמצא הלשון הראשון מפרש תיבת אנכי שבפרשת יתרו שהן עשרת הדברות של לוחות הראשונות ואילו הלשון השני מפרש תיבת אנכי שבפרשת ואתחנן שהן עשרת הדברות של לוחות האחרונות וק"ל. והנה הנשים לא חטאו בעגל ואין להן חלק בתושבע"פ שנתחדשה בעטיו של חטא העגל. משא"כ בתושב"כ יש להן חלק. (וזהו הטעם למש"כ הרמב"ם (ספ"א מהל' ת"ת) המלמד את בתו תורה כאילו למדה תפלות. בד"א בתושבע"פ, אבל תושב"כ וכו' אינו כמלמדה תפלות^ט). וזהו שאמרו,

הקשים כגידין, דהיינו תושבע"פ, שהיא עזה כמות וקשה כשאלו, לבני ישראל אלו האנשים ודו"ק.

אמירה בלשון רכה, דהיינו תורה שבכתב שקרויה אמירה נעימה, לבית יעקב אלו הנשים, ואילו דברים

גנת אגוז סימן לה

את הדין, [ועמשנ"ב (סי' שמ"א) שהביא טעמים אחרים], לפיכך אית ליה לר"ש דאף ראיית מומין נמי אסורה ביו"ט — או משום מתקן או משום דין. והנחת כל הסוגיא כולה היא כנ"ל, שהבדל עקרוני יש בין הוראת אר"ה לבין פסק דין של בי"ד, שפסק דין חל הוא — מכאן ולהבא — על נדון זה בפרטות.

ה. גר לבי"ד של גרות

וראיתי בסי' שלמי שמואל (להר"ר שמואל ליב יאלוב, ז"ל, מסיראקיוו, עמ' קלו) שדייק מלשונו של רש"י לקדושין (סב:) ע"ד הגמ' שמה, דגר צריך שלשה, משפט כתיב ב', שפרש"י, ג' ישראלים, שכונתו לומר ישראלים ולא גרים, שאף שלדעת רש"י גר דן את חברו הגר אפי' בדנ"פ, מכ"מ כאן הבי"ד הנצרך לגרות אינם חשובים כדנים על הגר, אלא כאילו דנים עבור כלל ישראל — אם מן הראוי ומן הנכון לקבל את הנכרי הזה כגר.

ועפ"י פשוטו היה נראה להעיר, שהבי"ד של גרות אינם פוסקים שום דבר, ולא דנים בכלל, אלא הם רק משמשים כבי"ד המקיים שעושים מעשה בי"ד, דוגמת הצורך לב"ד בחליצה, ובסמיכת הפר העלם דבר ש"צ, ובסמיכת זקנים. ובהבנת ענין זה דבי"ד המשמש לקיום

הדבר בגרות עמש"כ הג"ר יהושע מקוטנא בסי' ישועות ישראל (לחומ"מ סי' ג'). [שבאמת יש מקום להקשות שתי קושיות בהך ענינא דגר צריך שלשה: א', דהלא כל הל' גרות ילפינן ממעמד ה"ס (בכריתות ט.), ושמה לא מצאנו שהי' בי"ד. ואם נאמר שמה רבנו במקום ע"א קאי, מדוע לא נצריך סנהדרין גדולה לקבלת הגר. וב', הלא ענין הגרות הוא כעין כריתת ברית והסכם בין הנכרי הפרטי הזה ובין הקב"ה, ובמעשה"ס הרי היתה שמה השראת השכינה מצד האחד, וכנסת ישראל מצד השני, ומדוע לא נימא שהדין לדורות יחייב שא"א לקבל גרים א"כ תהי' שמה השראת השכינה. והיה נראה לומר שחדא קושיא בחברתה מיתרצא. דבמעשה"ס, היות והיתה שמה השראת השכינה, וב' צדדי ההסכם היו נוכחים, לא הי' אז שום צורך לבי"ד בעד הגרות. ורק לדורות, [דילפינן מקרא דלדורותיכם דשפיר אפשר לקבל גרים אפילו אם לא תהי' שמה השראת השכינה, ע"י כריתות (ט.)], בזה הוא דמצרכינן בי"ד בכדי לייצג את השכינה בהסכם הזה, דקיי"ל דאלקים נצב בעדת קל, ובכל מקום שיש ישיבת ב"ד, מובטחים אנו שתהי' שמה השראת השכינה — אף כי לא בגלוי אלא בנסתר.]⁸ ועיי"ש בסי' הנ"ל שרצה לחדש עפ"י סוגיית הגמ', דאפילו אם נניח שאפשר להיות קבלת עדות בפני

מצד הקב"ה כביכול תהיה הברית כרותה לעולם. וזהו שאמר אברהם אבינו, אחרי שמלתי, הרבה גרים יבואו להדבק בזאת הברית, אחרי שניתן לי

ההרשאה והכח לכרות עמם ברית וכו'.

וק"ו הדברים כשהגר טובל בפני הבי"ד, ואין הבי"ד מכירים בזה בכלל שהלה טובל בפניהם לשם גרות, דפשיטא דלא חשיבא כגרות הנעשית בפני בי"ד, וכאשר כתב הדגול מרבכה (ליו"ד סי' רס"ח ס"ו) להדיא אהא דמבואר בגמ' יבמות (ע"ת.) דמעוברת שנתגיירה, בנה אינו צריך טבילה [שטבילת האם עולה אף לעובר, ואין בזה בעיא של חציצה, עיי"ש בהמשך הסוגיא], דהיינו דוקא בידעו הבי"ד והכירו בעובדא שהנכרית הזאת הטובלת בפניהם מעוברת היא. אבל בלא הכירו בזה שהיא מעוברת בכלל, אין זה נחשב כטבילת גר (העובר) בפני בי"ד.⁹

בי"ד בע"כ של הבי"ד, [אשר בזה נסתפק בתשובת מהריב"ל], מכ"מ א"א להיות קבלת הגר בפני בי"ד בע"כ של הבי"ד, דהבי"ד משמשים כאן כמייצגי השכינה בהסכם הגרות, וכיסוד הנ"ל, וא"א לעשות הסכם בע"כ של אחד מן הצדדים.

[ו"ל הס' בית הלוי (עה"ת) לפ' לך לך (ד"ה במדרש רבה), דבעת שמל אברהם אבינו אמר לו הקב"ה אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גויים, גילה לו דמעיתה מי שירצה להכנס עמי בברית, תהיה אתה המורשה והבעל כח העומד מצדי, ואתה תכרות הברית עם הגר הבא להתגייר ... דאתה תהיה העומד מצדי ... לכרות עמהם ברית עבויר. וזהו דאיתא בגמ', דאינו גר עד שיתגייר בפני שלשה מישראל ... דכל כריתת ברית צריך שיהיו שני הצדדים ביחד, ואם נתגייר בפני עצמו, הרי אין כאן כריתת ברית, ורק בפני שלשה ישראל העומדים

